

13. Полетаев Ю.Н. Правопорядок и ответственность в трудовом праве: учебное пособие/Ю.Н. Полетаев. – М., 2004. – 184 с.
14. Вершинин А.П. Меры защиты субъективных прав по гражданскому законодательству/А.П. Вершинин//Проблемы совершенствования законодательства о защите субъективных гражданских прав: сб. науч. тр. – Ярославль, 1988.
15. Ваганова І.М. Поняття форми захисту та різновиди заходів захисту трудових прав працівників/І.М. Ваганова//Форум права. – 2009. – № 3. – С. 94–99.
16. Проект Трудового Кодексу України № 2902 від 22.04.2013. Електронний ресурс. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46746.

ТИЩЕНКО О. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 347.99.369.04

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РІШЕНЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ З ПИТАНЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

В статті досліджуються проблеми здійснення судочинства в Україні в частині впровадження рішень адміністративних судів з питань соціального захисту громадян. Вказується, що в національному законодавстві України відсутні ефективні засоби юридичного захисту від несвоєчасного виконання рішень судів. Констатується необхідність формування дієвого правового механізму з метою дієвої реалізації рішень судів в сфері соціального захисту вразливих верств населення.

Ключові слова: *вразливі верстви населення, правовий механізм, виконання рішень судів, порушення права на судовий захист.*

В статье исследуются проблемы судопроизводства в Украине в части внедрения решений административных судов по вопросам социальной защиты граждан. Указывается, что в национальном законодательстве Украины отсутствуют эффективные средства правовой защиты от несвоевременного выполнения решений судов. Констатируется необходимость формирования действенного правового механизма с целью действенной реализации решений судов в сфере социальной защиты уязвимых слоев населения.

Ключевые слова: *уязвимые слои населения, правовой механизм, исполнения решений судов, нарушение права на судебную защиту.*

This paper investigates the problem of the administration of justice in Ukraine in the implementation of decisions of the administrative courts for social protection. It is claimed that the national legislation of Ukraine there are no effective remedies against delays in execution of court decisions. Also declares the necessity of forming an effective legal mechanism for the purpose of effective implementation of court decisions in the area of social protection of vulnerable populations.

Key words: *vulnerable populations, the legal mechanism of decisions of courts, the right to a remedy.*

Вступ. Реалізація права на справедливе та ефективне судочинство – стратегічний напрям розвитку цивілізованого суспільства. Дієвий правовий механізм виконання рішень судів є вагомим складовою соціальної функції держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Діяльність держави має бути спрямована на реалізацію захисту прав і свобод людини. Першочерговим завданням є налагодження функціонування системи судочинства, зокрема в частині виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян.

В Україні принцип ефективної реалізації рішень судів зі справ, пов'язаних з реалізацією соціального захисту громадян нівелюється на підставі завантаженості судів і відсутності необхідних бюджетних коштів для здійснення відповідних виплат. Насамперед це питання стосується судових справ, пов'язаних з захистом соціальних прав вразливих верств населення: ветеранів війни, дітей війни, осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та ін. Тому потребує глибокого вивчення та аналізу проблема виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян в Україні. Питання реалізації соціального

захисту громадян України в своїх роботах досліджували вчені: В.М. Андрійів, Н.Б. Болотіна, Л.Ю. Малюга, О.Л. Кучма, Н.М. Коробенко, М.І. Іншин, С.М. Прилипка, В.Ф. Пузирний, С.М. Синчук, Л.М. Сіньова, М.М. Шумило, В.І. Щербина, Л.П. Шумна, О.М. Ярошенко та інші.

Постановка завдання. Економічні реалії засвідчують, що в Україні відсутній дієвий правовий механізм виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян. Відповідно, порушується проголошений в ст. 8 Конституції України принцип верховенства права [1], що є основою взаємовідносин в суспільстві та державі. Несвоєчасне виконання рішень судів в Україні призводить до того, що особи, на чию користь вони постановлені, залишаються потенційними заявниками до Європейського суду, тому що порушується їх право на судочинство протягом розумного строку. Своєчасним та актуальним в умовах сьогодення є дослідження проблеми ефективного судочинства в сфері соціального захисту громадян в Україні, з метою відшукування шляхів створення дієвого правового механізму соціального забезпечення вразливих верств населення. Завдання даної статті – здійснення аналізу функціонування правового механізму в Україні з реалізації рішень судів з питань соціального захисту громадян.

Результати дослідження. Як проголошено в ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру [2]. Вагомим показником ефективного судочинства в демократичній правовій державі є функціонування механізму виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян. Такі справи належать до категорії справ адміністративної юрисдикції, адже йдеться про спори у яких однією зі сторін виступає орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень (п. 1 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV) [3]. В питаннях соціального забезпечення, звернення громадян до судів насамперед зумовлені порушенням їх прав на своєчасне здійснення відповідних соціальних виплат, передбачених чинним законодавством. Йдеться про виплати ветеранам війни, дітям-війни, громадянам, які постраждали від Чорнобильської катастрофи тощо. Практика засвідчує, що в Україні наявні проблеми щодо результативності в реалізації правосуддя адміністративними судами. Однією з причин такого становища є надмірна перевантаженість суддів, що не сприяє ефективному судочинству. Як зазначено в Постанові спільного засідання Президії Верховного Суду України та президії Ради судів України від 13 листопада 2009 року № 47 «Про стан виконання постанови спільного засідання Президії Верховного Суду України та президії Ради судів України від 3 квітня 2009 року № 7 «Про стан здійснення судочинства адміністративними судами», негативним чинником, який обумовлює надмірне навантаження на працюючих суддів, неналежний стан оперативності та якості розгляду судових справ, недостатньо ефективний судовий захист прав і свобод громадян, є значна неукмплектованість адміністративних судів. Аналіз наданих Вищим адміністративним судом України матеріалів свідчить про те, що необхідних заходів стосовно розв'язання цієї проблеми після прийняття постанови спільного засідання Президії Верховного Суду України та президії Ради судів України від 3 квітня 2009 р. № 7 вжито не було [4].

Європейським судом з прав людини (далі – Європейський суд) була оприлюднена інформація про невиконання Україною 95% прийнятих ним за позовами українців рішень. За статистикою Комітету міністрів Ради Європи, органу, який стежить за виконанням рішень Європейського суду, вимальовується така картина: 900 рішень, по суті, продовжують перебувати на контролі. З них 736 рішень підпали під «посилений контроль» [5, с. 5]. Аргументуючи важливість виконання рішень прийнятих Європейським судом, Європейський суд в справі «Дубенко проти України» посилається на те, що права, передбачені ст. 6 §1 Конвенції, були б примарними, якби правова система договірної держави допускала, щоб остаточне судове рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній із сторін. Отже, для цілей статті 6 виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина «суду» [6]. 15 жовтня 2009 року Європейський суд виніс «пілотне» рішення у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України», яке набуло статусу остаточного 15 січня 2010 року. У цьому рішенні Європейський суд визнав порушення Україною її зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з систематичним невиконанням державою рішень національних судів та відсутністю у національному законодавстві ефективних засобів юридичного захисту від такого невиконання. З огляду на зазначені порушення Європейський суд зобов'язав державу запровадити ефективний засіб юридичного захисту або комплекс таких засобів юридичного захисту, спроможних забезпечити адекватне й достатнє відшкодування за невиконання або затримку у виконанні рішень національних судів відповідно до принципів, встановлених практикою Європейського суду. Поряд із цим, Європейський суд зазначив, що порушення положень Конвенції у зв'язку із невиконанням або тривалим виконанням рішень національних судів, відповідальність за виконання яких несе держава, констатувалось Європейським судом у більш ніж 300 справах щодо України [7].

На підставі цього рішення в Україні було прийнято Закон України від 05.06.2012 р. № 4901-VI «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», яким визначено, що держава гарантує виконання рішення

суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є: державний орган; державне підприємство, установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства. Згідно до вказаного Законом, запроваджується максимальний строк для звернення стягувача до відповідного державного органу із заявою про виконання судового рішення відповідної категорії, що становить один рік з наступного дня після набрання рішенням законної сили (дня коли воно стало таким, що підлягає виконанню) [8].

Проте обставини складаються так, що передбачені державним бюджетом видатки на виконання судових рішень, у тому числі з питання пенсійного забезпечення всіх категорій осіб, є недостатніми для погашення вже існуючої заборгованості за судовими рішеннями, відповідальність за виконання яких несе держава. Станом на 1 квітня 2013 року судами України прийнято 2,2 млн судових рішень з питань пенсійних і соціальних виплат громадянам, що оскаржувалися у судах різних інстанцій, згідно з якими необхідно виплатити 7,2 млрд гривень. Водночас Законом України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» видатки на виконання судових рішень, у тому числі з питання пенсійного забезпечення всіх категорій осіб, передбачено Казначейству у сумі 153,9 млн гривень [9]. Відповідно, необхідність реформування законодавства щодо виконання рішень судів з питань соціального захисту викликана реаліями сьогодення. З метою покращення існуючої ситуації 29.07.2013 р. у Верховну Раду України було подано проект Закону № 3035 «Про виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян в Україні» (далі – проект Закону № 3035) [10], який спрямований на врегулювання відносин, пов'язаних з виконанням рішень судів з питань соціального захисту. Як бачимо, назва проекту Закону № 3035 «Про виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян в Україні» вказує, що в ньому йдеться про всі рішення судів з питань соціального захисту громадян, не обмежуючи коло суб'єктів, котрі звернулися до суду, а головною об'єднуючою ознакою даної категорії справ є те, що предметом звернення є порушення права особи на соціальний захист. Проте у визначенні поняття «рішення суду з питань соціального захисту населення», яке наводиться у статті 1 проекту Закону № 3035 уточнюється, що мова йде лише про окремі категорії громадян, які вказуються у визначенні: ветерани війни, діти війни, особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Ми вважаємо, такий підхід звужує спрямування даного проекту, що не є виправданим. Крім того, у проекті Закону № 3035 дискусійною є норма щодо здійснення виплати за рішенням суду після смерті особи, на користь якої було винесено рішення з питань соціального захисту населення. Згідно до пункту 1 статті 7 право на суму боргу за рішенням суду, що належала особі, на користь якої було винесено рішення суду з питань соціального захисту населення, та залишилася недоотриманою у зв'язку з її смертю, переходить до членів сім'ї такої особи, які проживали разом з нею на день її смерті, у тому числі до непрацездатних членів сім'ї, зазначених у частині другій статті 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», які знаходилися на її утриманні незалежно від того, проживали вони разом з померлою особою чи не проживали. На нашу думку, такий підхід не є достатньо аргументованим, варто в питаннях спадкування заборгованих сум, виплати яких здійснені на підставі рішення суду, застосовувати загальні правила цивільного законодавства в частині спадкування.

Висновки. Враховуючи вищезазначене, можна констатувати, що:

1) потребує подальшого розвитку судова реформа в Україні, зокрема в частині налагодження організації діяльності адміністративних судів;

2) вагомим завданням в сучасних умовах є прийняття Закону України «Про виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян в Україні» № 3035 від 29.07.2013 р., з доопрацюванням вказаних дискусійних положень.

Вказані кроки слугуватимуть вдосконаленню механізму реалізації виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян, що є важливим кроком на шляху впровадження ефективного судочинства з метою захисту прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.96.//Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р.//Офіційний вісник України від 16.04.1998, № 13, стор. 270.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV//Відомості Верховної Ради України від 09.09.2005, № 35/35-36, 37 /, стор. 1358, стаття 446.
4. Про стан виконання постанови спільного засідання Президії Верховного Суду України та президії Ради суддів України від 3 квітня 2009 року № 7 «Про стан здійснення судочинства адміністративними судами»: Постанова спільного засідання Президії Верховного Суду України та президії Ради суддів України від 13 листопада 2009 року № 47: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/7B42460B9DCCDB52C2257677004810DD?opendocument>.
5. Кондратьєва О. Виконання судових рішень: нові закони та проблеми//Юридичний вісник. – 2013. – № 5. – 2-8 лютого.

6. Рішення у справі «Дубенко проти України»//Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 4 (56). – С. 38–39.
7. Остаточне рішення у справі «Іванов Юрій Миколайович проти України» від 15 жовтня 2009 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1.
8. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень: Закон України від 05.06.2012 р. № 4901-VI//Відомості Верховної Ради України від 26.04.2013.- № 17, стор. 940, стаття 158
9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян в Україні» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1
10. Про виконання рішень судів з питань соціального захисту громадян в Україні: проект Закону від 29.07.2013 р. № 3035 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf35.

ФАКАС І. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
(Чернівецький факультет Національного
університету «Одеська юридична академія»)

УДК 349.3

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПО ІНВАЛІДНОСТІ ВНАСЛІДОК ТРУДОВОГО КАЛІЦТВА ЧИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

У статті досліджується пенсійне забезпечення по інвалідності внаслідок загального захворювання в умовах проведення в Україні пенсійної реформи. Аналізуються умови призначення пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання, здійснюється аналіз і оцінка змін, яких зазнав цей вид пенсійного забезпечення.

Ключові слова: пенсія, пенсія по інвалідності, пенсійне забезпечення по інвалідності, трудове каліцтво, професійне захворювання, соціальне забезпечення, пенсійне право.

В статье исследуется пенсионное обеспечение по инвалидности вследствие трудового увечья или профессионального заболевания в условиях проведения в Украине пенсионной реформы. Анализируются условия назначения пенсии, а также проводится анализ и оценка изменений, которых претерпел данный вид пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: пенсия, пенсия по инвалидности, пенсионное обеспечение по инвалидности вследствие трудового увечья или профессионального заболевания.

In the article probed the pension providing on disability as a result of labour injury or professional disease in the conditions of lead through in Ukraine of pension reform. The analysed terms of setting of pension on disability as a result of labour injury or professional disease, analysis and estimation of changes which was tested by this type of the pension providing is carried out.

Key words: pension, pension on disability, pension on disability as a result of labor injury or professional disease.

Вступ. Конституційне визнання за кожною людиною чи громадянином права на належні, безпечні і здорові умови праці передбачає обов'язок держави не тільки піклуватися про працююче населення, але й забезпечити соціальний захист тих, хто постраждав унаслідок нещасних випадків на виробництві чи професійних захворювань.

Пенсійна реформа, що започаткована із прийняттям законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення» і продовжена прийняттям 8 липня 2011 р. Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» торкнулася більшості населення нашої держави. При цьому особливої актуальності набувають питання пенсійного забезпечення громадян України.

Проблеми пенсійного забезпечення досліджували вчені-юристи радянського періоду, серед яких особливе місце посідають праці: В.С. Андреева, Є.І. Астрахана, В.А. Ачаркана, І.В. Гушчина, О.Д. Зайкіна, М.Л. Захарова, Р.І. Іванової, Т.М. Кузьміної, В.К. Субботенко, В.О. Тарасової, Е.Г. Тучкової, Я.М. Фогеля та ін.

В Україні окремі аспекти пенсійних правовідносин висвітлювалися у працях: М.І. Боднарчук, Н.Б. Болотіної, І.О. Гуменюк, Т.О. Дідковської, М.М. Клемпарського, Л.М. Князькової, Т.В. Кравчук, І.В.

